

Multikulturní společnost jako výzva pro sociální pedagogiku

Martina Dudová

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Institut mezioborových studií Brno

akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Martina DUDOVÁ**
Osobní číslo: **H108038**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Multikulturní společnost jako výzva pro sociální pedagogiku**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách"(IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena na migraci a transnacionální síť. Nejprve vymezím pojem migrace a transnacionální síť. Následně se pokusím ukázat, jakou roli hrají transnacionální síť v životě migrantů, jaké nabízejí možnosti a pomoc, za jakých okolností se utvářejí a aktivizují.

Ke splnění cíle použiji kvalitativní metodu (rozhovor) s několika příslušníky jiných kultur žijící po určitou dobu v ČR.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Bakošová, Sociálna pedagogika ako životná pomoc. Univerzita Komenského Bratislava, 2011.

Marada, Etnická rôznosť a občanská jednota. CDK, 2006.

Strauss, Corbinová, Základy kvalitatívneho výzkumu. Boskovice: Albert, 1999.

Szaló, Transnacionální migrace. CDK, 2007.

Šišková, T. a kol. Menšiny a migranti v České republice. Praha: Portál, 2001.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během

práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Michal Vavřík

Katedra společenských věd

Datum zadání bakalářské práce:

16. března 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2013

V Brně dne 16. března 2012

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PhDr. Eduard Radvan, CSc.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

MARTINA DUBOVÁ

.....
Jméno, příjmení studenta

V Brně 19. 4. 2013

.....
Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Práce Multikulturní společnost jako výzva pro sociální pedagogiku se věnuje migraci cizinců do České republiky a jejich používání transnacionálních sociálních sítí. V teoretické části je popisována krátká historie multikulturní společnosti v České republice, globalizace a migrace obyvatelstva. Autorka zde objasňuje pojmy transnacionalismus, transnacionální antropologie, transnacionální rodiny, transnacionální pole a transnacionální sociální sítě. V praktické části prostřednictvím rozhovorů a pozorování autorka zkoumá, jaký vliv mají transnacionální sociální sítě na život cizinců v České republice. Zaměřuje se na vliv transnacionálních sítí na začátku pobytu migranta v České republice a na jejich vliv v současné době. Cílem práce je zjistit, jakou roli hrají transnacionální sociální sítě v průběhu života migrantů v zemi, jaká jsou pozitiva a jaká úskalí těchto sítí a jaký z toho vyplývá přínos pro sociální pedagogiku.

Klíčová slova: transnacionální sociální sítě, migrant, migrace, domov, pomoc

ABSTRACT

The thesis Multicultural society as a challenge for the social pedagogy deals with the migration of foreigners in the Czech Republic and with the use of transnational social networks. In the theoretical part it describes a short history of the multicultural society in the Czech Republic, globalization and migration processes. The author explains the concepts of transnationalism, transnational anthropology, transnational families, transnational fields and transnational social networks. In the practical part, through interview and observations the author examines the influence of transnational social networks on the life of foreigners in the Czech Republic. She focuses on the influence of transnational networks at the beginning of stay of migrants in the Czech Republic and the influence at the moment. The aim of the work is to determine the role played by transnational social networks during the life of migrants in the country, what the advantages and difficulties of transnational social networks are and what benefits are the consequences for social pedagogy.

Keywords: transnational social networks, migrant, migration, home, help

Děkuji panu Mgr. Michalovi Vavříkovi, Ph.D. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 TERMINOLOGIE	11
1.1 MULTIKULTURISMUS.....	11
1.1.1 Multikulturní společnost v České republice.....	13
1.2 GLOBALIZACE	14
1.3 MIGRACE.....	16
2 TRANSNACIONALISMUS	19
2.1 TRANSNACIONALISMUS.....	19
2.2 TRANSNACIONÁLNÍ ANTROPOLOGIE.....	21
2.3 TRANSNACIONÁLNÍ RODINA	23
2.4 TRANSNACIONÁLNÍ SOCIÁLNÍ POLE.....	24
2.5 TRANSNACIONÁLNÍ SOCIÁLNÍ SÍTĚ	25
II PRAKTICKÁ ČÁST	27
3 METODOLOGIE	28
3.1 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	28
3.2 VÝZKUMNÉ METODY	28
3.3 VYTVOŘENÍ KATEGORIÍ.....	30
3.4 VÝBĚR VZORKU RESPONDENTŮ	30
3.5 CHARAKTERISTIKY RESPONDENTŮ	31
3.6 ROZHOVORY S RESPONDENTY	31
3.7 ZPŮSOB VEDENÍ ROZHOVORŮ	32
4 PREZENTACE KVALITATIVNÍHO ZJIŠTĚNÍ	33
4.1 DŮVODY PRO OPUŠTĚNÍ VLASTI	33
4.2 TRANSNACIONÁLNÍ SOCIÁLNÍ SÍTĚ JAKO SOUČÁST PROCESU ADAPTACE A INTEGRACE	36
4.3 TRANSNACIONÁLNÍ SÍTĚ V ŽIVOTĚ MIGRANTŮ V SOUČASNOSTI	39
4.4 VYHODNOCENÍ ZJIŠTĚNÝCH POZNATKŮ	41
4.4.1 Validita.....	42
4.4.2 Reliabilita	43
4.4.3 Triangulace.....	43
4.4.4 Indukce	44
4.4.5 Limity – subjektivismus	44
4.4.6 Limity – soubor respondentů	44
4.4.7 Přínos pro sociální pedagogiku	44
ZÁVĚR	46
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	48

ÚVOD

Soužití lidí, kteří pocházejí z různých kultur a prostředí, případně i hovoří různými jazyky, se objevilo už v pozdní antice ve velkých městech s množstvím přistěhovalců. Na začátku se řešilo se spontánně vznikem zjednodušené řečtiny a později latiny jako společného komunikačního jazyka a rozdělením měst na různé čtvrti, často podle kultury nebo náboženství jejich obyvatel. Problémy s jazykovou a kulturní pluralitou byly ve středověku hlavně ve městech na rozdíl od venkovské zemědělské společnosti. Radikální změna nastala až v průběhu novověku, hlavně z důvodů postupující centralizace států a růstu centrální moci, se vznikem státní byrokracie, průmyslu a masové migrace obyvatel do měst a jejich masový pohyb z chudých do bohatších zemí. Vzhledem ke stále častějšímu migračnímu procesu, ať za prací, z politických, rodinných a dalších důvodů bylo zapotřebí mít pro spojení s rodinou, kterou migrant zanechal v zemi původu, nějaký „spojovací prostředek“. Ze začátku se posílaly dopisy po příležitostných poslech, poté se využívali poštovní holubi, posléze se začalo používat poštovní doručovatelství, telegrafy a na konci 19. století byl vynalezen telefonní přístroj.

Na začátku devadesátých let 20. století se v sociálních vědách objevuje nový způsob interpretace fenoménu migrace. Migranti již nejsou pasivními subjekty, ale aktivními hráči volící mezi různými strategiemi, kteří se pohybují mezi více sociálními prostory. To však neznamená vzdát se sociálních a kulturních kontaktů s rodnou zemí. Způsobují to různé sociální sítě, které přibližují migranty k domovu. Propojení na dálku vytváří pro přistěhovalce významné, ačkoli prostorově rozptýlené, sociální pole.

Ke zvolení tématu multikulturní společnost jako výzva pro sociální pedagogiku se zaměřením na transnacionální migraci a transnacionální sociální sítě mě vedlo hned několik věcí. Prvním důvodem je to, že se jedná o poměrně nový fenomén, který nabízí mnoho nezodpovězených otázek. Odpovědi na některé z nich by mohly pomoci v rámci nových podnětů lépe prožít život cizinců v hostitelské zemi. Jelikož studuji obor sociální pedagogika, který v současnosti nabývá na důležitosti, je mým druhým důvodem a zároveň cílem této práce zjistit, jaký je význam transnacionálních sociálních sítí v životě migrantů na území České republiky. Otázka zní, zda migranti dostatečně tyto sítě využívají a pomáhají-li jim v životě v cizí zemi s odlišnou kulturou než jim vlastní. Jejich odpovědi by mohly být přínosem pro sociální pedagogiku.

Bakalářská práce je rozdělena do čtyř částí. Dvě jsou v části teoretické a dvě v části praktické.

V první kapitole se věnuji teoretickým poznatkům multikulturalismus, globalizace a migrace.

Ve druhé kapitole se zabývám pojmy transnacionalismus, transnacionální antropologie, transnacionální rodiny, transnacionální sociální pole, transnacionální sociální sítě.

Ve třetí kapitole rozebírám metodologii celého výzkumu. Zabývám se výchozími teoretickými koncepty metodologie, popisuji postup svého výzkumu, seznamuji s respondenty.

Ve čtvrté kapitole se věnuji prezentaci svého výzkumu a výsledků výzkumu včetně objasnění, jak tento fenomén souvisí s mým studovaným oborem.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 TERMINOLOGIE

V této kapitole se budu zabývat na základě studia literatury definicemi *Multikulturalismus*, *Globalizace*, *Migrace*. I když tyto pojmy nejsou stěžejní pro moji práci, myslím si, že by v ní měly být nastíněny. Jedná se o pojmy, které s transnacionalismem aspoň zčásti souvisí, proto jsem je do práce zahrnula.

1.1 Multikulturalismus

Pojem, který se obecně týká alespoň jedné z následujících problematik: problematiky rasy, socioekonomické třídy, rodové příslušnosti, jazyka, kultury sexuální preference či tělesné nebo duševní handicapovanosti. Termínu se užívá v různých významových odstínech a může označovat odlišné skutečnosti:¹

- *stav*

Multikulturalismus představuje koexistenci různých sociokulturních skupin se specifickými systémy institucí, tradic, významů, postojů a hodnot. Mezi těmito skupinami nemusí nutně docházet k interakci nebo spolupráci.

- *proces*

Multikulturalismus jako dynamická výměna kulturních statků, vzájemné ovlivňování různorodých kulturních systémů, příp. i vznik systémů kvalitativně nových (tzv. melting pot).

- *vědecká teorie*

Multikulturalismus je transdisciplinární vědeckou teorií, která se zabývá různými aspekty sociokulturní diverzity. V centru zájmu stojí pluralita světů, sociokulturních vzorců, komunikačních kódů a zkoumání možností přechodů a směny mezi relativně uzavřenými kulturními systémy. Teorie multikulturalismu kombinuje antropologické, filozofické, sociologické, psychologické, politologické, ekonomické a další přístupy.

- *společenský cíl*

Multikulturalismus znamená úsilí o vytvoření pluralitní společnosti zahrnující množství odlišných sociokulturních skupin. Soužití je založeno na principech tolerance, respektu, dialogu a konstruktivní spolupráce. Důležitou složkou a nástrojem multikulturalismu je interkulturní výchova.

¹ Srovnej: POLIS: *POLIS: Podpora sociálně-integračních politik a služeb* [online]. [cit. 2013-04-25]. Dostupné z: <http://epolis.cz/page.php?location=&menu=first&id=28&idNotion=7>

Slovo multikulturalismus se poprvé objevilo ve Švýcarsku v roce 1957, jako vyjádření charakteristiky národa, který, i když je kulturně velmi rozdílný, tak je politicky jednotný. Podobná myšlenka vznikla v 60. letech v Kanadě, kde šlo o politické sjednocení frankofonního a anglofonního obyvatelstva. Od 70. let 20. století se problém rozmanitých kultur přenesl i do Evropy, jednak migrací obyvatel bývalých kolonií do mateřských zemí jako jsou Anglie a Francie, jednak organizovanou migrací dělníků do bohatých evropských zemí. Jestliže vystěhovalci přicházeli do cizích zemí z vlastního rozhodnutí, nebyl problém pro ně se plně integrovat a asimilovat. S masovou imigrací si přistěhovalci ovšem zachovávali svůj jazyk a vytvářeli oddělené subkultury, které například mají vlastní televizní stanice apod. Vznikal problém s integrací, který se jednotlivé země snažily řešit výchovou a pomocí multikulturní politiky. Ta byla v některých zemích volná, ovšem v jiných, například ve Francii či ve Švýcarsku se vyžadovala od příchozích větší míra občanského přizpůsobení.

Problém koexistence různých kultur a náboženství ve společném státě v moderní společnosti představuje velmi citlivou otázku. Snahy o řešení prostřednictvím požadavku na vzájemnou toleranci ovšem předpokládají, že se jejich členové dokáží navzájem aspoň tzv. domluvit. K tomu není třeba plná asimilace, tj. přijetí většinové kultury, ale přinejmenším vzájemné občanské uznání a znalost.² Zkušenosti mých respondentů ovšem ukazují, že příliš malá míra integrace menšiny handicapuje, například pokud nemluví většinovým jazykem a shánějí zaměstnání nebo pokud si vyřizují doklady na úřadech.

Cílem multikulturní společnosti je přes všechny rozdílné názory vytvořit takové podmínky, aby všichni občané měli možnost žít tak, aby nedocházelo k jejich diskriminaci a zneužívání a nebylo jim znemožňováno právo na vlastní kulturu a skupinovou identitu. Dle Eriksonova: „Multikulturní ideologie má dvě roviny. Na jedné straně umožňuje lidskou rozmanitost, na druhé straně znemožňuje, aby s přistěhovalci bylo zacházeno stejně jako s ostatními... vytváří svůj vlastní kulturní terorismus, svoje vlastní představy kultury a svoji vlastní variantu názvů hranic a čistoty. Mnoho členů minorit by upřednostnilo, aby kontinuálně nevystupovali jako členové minorit.“³

² Srovnej: SKARUPSKÁ, Helena, *Multikulturalismus* [online].[cit. 2013-04-25].

Dostupné z: http://www.pedagog.ic.cz/skarupska_dok/soubory/Multikulturalismus.pdf

³ ERIKSEN, Thomas Hylland. *Antropologie multikulturních společností*. 1. vyd. Praha: Triton, 2007.s. 27.

1.1.1 Multikulturní společnost v České republice

Obyvatelstvo na území České republiky nebylo nikdy etnicky homogenní. Prvopočáteční osídlení bylo především germánské a keltské, tato dvě etnika postupně odešla a přišli Slované. Praha se stala středoevropským centrem vzdělanosti založením Karlovy univerzity, kam za vzděláním proudily davy cizinců. V této době si troufám říci, že Praha byla multikulturní společností. To se dá také říci o době habsburské monarchie, území celé habsburské říše obývalo mnoho etnik.

Když v roce 1918 vzniklo Československo, jednalo se o zemi kulturně velmi smíšenou. Kromě Čechů a Slováků žilo na jeho území velké množství Němců (v té době čítající 3 miliony obyvatel z celkových 13,5 milionů), dále Židé, Poláci, Romové, Maďaři, Ukrajinci, Poláci a jiné národnosti. Československo se tak poprvé setkává s fenoménem moderní politické emigrace.

Světová hospodářská krize nezadržitelně směřovala ke druhé světové válce, jež byla jen vyústěním rozporů mezi jednotlivými skupinami obyvatelstva. V období před válkou byla naše republika jedním z mála států, který přijímal uprchlíky utíkající před Hitlerem. Po skončení války bylo opět nutné řešit problematiku spolužití menšinových skupin. Rozhodnutí o poválečném uspořádání padlo v roce 1943, kdy prezident Beneš v Moskvě podepsal smlouvu s Molotovem a Stalinem, jíž se Sověti zavázali k poválečnému vyhnání Němců náhradou za přijetí politické kontroly v poválečném Československu. Následkem této politické kontroly bylo nastolení vlády komunistů v roce 1948.⁴

Poválečné vyhnání Němců v rámci etnické čistky v republice následovalo ve dvou etapách, a to tzv. divokým odsunem a dále organizovaným odsunem z pohraničních oblastí. V číslech se jednalo o 3 miliony obyvatel, kdy přišly o život desetitisíce obyvatel.⁵

Po nastoleném totalitním režimu po vzoru Sovětů neměla Česká republika možnost se setkávat s osobami z jiných kultur. V 50. letech nastala změna, a to následkem občanské války v Řecku – byl zaznamenán velký příliv řeckých uprchlíků. Také na základě mezistátní dohod v 70. a 80. letech přicházely do ČR studovat a pracovat občané z jiných zemí socialistického bloku.

⁴ Srovnej: JESENSKÁ, Milena. *Nad naše síly: Češi, Židé, Němci 1937-1939*. Olomouc: Votobia, 2007.

⁵ Srovnej: BAUER, Franz. *Tisíc let česko-německých vztahů*. Praha: PAN Evropa, 1995.

Po roce 1989 se otevřely hranice, a i když je Česká republika prozatím v Evropě jedna z nejméně multikulturních zemí, situace se již mění. Přicházejí uprchlíci z krizových oblastí světa, lidé z chudších zemí tu hledají práci, zahraniční studenti využívají nabídky vzdělání, společenská a ekonomická potřeba si žádá příchod stále většího počtu pracovních sil. Na český trh vstupují nadnárodní společnosti se svými vrcholovými manažery a nabízejí pracovní místa pro Čechy. Společnost v České republice opět je a nadále bude multikulturní. A k tomu přispěla i globalizace.

1.2 Globalizace

Globalizace je pojem, který se v poslední době často skloňuje. Máme však tušení, co se pod názvem globalizace opravdu skrývá? Globalizace může být například definována jako „celosvětový společenský proces, vedoucí k stále vyšší vzájemné propojenosti a závislosti všech oblastí světa. V ekonomické oblasti dochází ke globální dělbě práce mezi státy a oblastmi světa, spojené s rozvojem nadnárodních společností. V politické oblasti se prosazuje hegemonie několika málo velmocí. Součástí globalizace je i rostoucí stupeň kulturní výměny mezi národy. Podle kritiků tyto procesy vedou k posilování stratifikace ve světovém měřítku, k dalšímu zbídačování chudých regionů, odkud plynou zisky do center a k zániku kulturní diverzity.“⁶

Dle Ehla globalizaci představují „opojně americký McDonald's i dobří učitelé angličtiny, nudná komerční televize i mnohotvárná world music, zahraniční turisté dovnitř i čeští cestovatelé ven, svobodný internet“ atd.⁷

Zygmunt Bauman se snaží globalizaci zachytit pomocí charakteristiky znaků, stavů a vlastností typických pro tento proces. Vychází z výroku R. E. Dunlapa: „Společnost náleží lidem, kteří do ní investují – ne svým zaměstnancům, dodavatelům nebo lokalitě, v níž se nachází“. Bauman k tomu dodává, že na rozdíl od zaměstnanců, kteří jsou k lokalitě vázáni svou rodinou, domácností, se investoři vymaňují z této závislosti. Jejich kapitál a tím i celá společnost se může přemístit, protože finanční burzy jsou celosvětové. Přitom však „ztráta odpovědnosti za důsledky je nejžádanějším ziskem, který nová mobilita kapitálu přináší.“⁸ „Časoprostorová komprese“ je dalším znakem globalizace. Dochází k tomu, že

⁶ JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2007, ISBN 80-7367-269-3, s. 92.

⁷ EHL, Martin. *Globalizace pro a proti*. 1. vyd. Praha: Academia, 2001. ISBN 80-200-0897-7, s. 14.

⁸ BAUMAN, Zygmunt. *Globalizace*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1999. ISBN 80-204-0817-7.

vzdálenosti, hranice a tím prostor i čas přestává mít význam.⁹ Dále dochází k tzv. polarizaci společnosti, kde se elity izolují od lokality na svém soukromém pozemku a lidi ponechávají „za zdmi své pevnosti“.

Přelévání kapitálu znesnadnilo kontrolu národního hospodářství a spolupodílí se na odumírání národních států. Národní státy dávaly jistotu systému a řádu. Pro národní státy byla typická vojenská, ekonomická a kulturní svrchovanost, naopak pro globalizaci je charakteristická „neurčitost a neuspořádanost světové situace spojená s absencí řídicího centra“¹⁰. Na začátku byla globalizace spojena s opačným trendem univerzalizace, která by se mohla vykládat jako snaha vylepšit svět vytvořením univerzálního řádu a tyto vylepšené podmínky celosvětově rozšířit.

Ke globalizaci spějí i částečně integrační procesy, které bych částečně vysvětlila. Silné národní státy měly svou svrchovanost, slabé státy se snažily vzájemně spolupracovat a tím si poskytovat vojensky ekonomickou suverenitu založenou na nadstátním principu, např. OSN, EU, NATO. Působení politicky vlivných finančních nebo obchodních institucí jako je Mezinárodní měnový fond, Světová banka a Světová obchodní organizace – to lze také zahrnout do globalizace politické. Rozhodování o mnoha významných věcech je tak přesunuto na jinou než státní úroveň.

Globalizace se plně rozvinula v konzumní společnosti. Trh vnucuje konzumentovi nové potřeby, ten je pak neustále v pohybu, protože vše je totiž pomíjivé. Konzument je „sběračem požitků“, které mu trh vnucuje jako jeho potřeby, přitom konzument sám to považuje za projev své svobodné vůle.¹¹

Globalizace se také projevuje nárůstem propojenosti mezi společnostmi a lidmi navzájem. Rozvojem dopravy se rozšířily možnosti pohybu, což přispělo k rozvoji turistiky a mezinárodní migrace. Díky rozvoji médií a komunikačních technologií, zejména internetu, dochází k okamžité výměně informací. V souvislosti s těmito jevy se mluví o „časoprostorovém zmenšení světa“, vzniku „globální vesnice“ nebo „virtuálních společenství“. K informacím a nové mobilitě však nemají všichni lidé stejný přístup a s nerovnoměrnou dostupností informací, zdrojů a technologií narůstá sociální a informační propast mezi bohatou menšinou, koncentrovanou především ve státech rozvinutých, a

⁹Srovnej: BAUMAN, Zygmunt. *Globalizace*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1999. ISBN 80-204-0817-7, s. 22.

¹⁰Srovnej: BAUMAN, Zygmunt. *Globalizace*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1999. ISBN 80-204-0817-7, s. 75.

¹¹Srovnej: BAUMAN, Zygmunt. *Globalizace*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1999. ISBN 80-204-0817-7, s. 102.

chudou většinou ve zbytku světa. Vznikají tak dva světy. Bauman je nazývá turisty a tuláky. Tzv. turisté cestují, protože chtějí nebo jsou nalákáni na nové prožitky. Svět je pro ně v jejich globálním dosahu atraktivní. Naproti tomu tuláci (jejichž lokální ekonomika byla následkem globalizace zničena), když cestují, tak cestují ilegálně, ale nikde nejsou přijati kvůli imigračním kontrolám. Tulákům žádné místo nezaručí ukončení nežádoucího statusu.

Globalizace vede k zintenzivnění kontaktu mezi kulturami, šíření kulturních jevů a kulturní výměně. Kulturní kontakt a obchodní směna způsobují změny ve všech kulturách a společnostech světa. Vzájemné ovlivňování kultur vede k vytváření jejich nových forem. Kultura nebyly nikdy izolovány, vždy se navzájem ovlivňovaly a přizpůsobovaly jedna druhé. Naproti minulosti je význam v tom, že nyní jsou vystavovány intenzivním globálním vlivům. V reakci na tyto vlivy někdy dochází k radikálním a výjimečně i násilným formám odmítání globalizace po celém světě.

Globalizace představuje dle Baumana „anonymní síly působící v nezměrné neprůchodné a nezkrotné zemi nikoho, jež se rozpíná mimo dosah schopnosti kteréhokoli člověka rozvrhovat jednání a jednat.“¹²

1.3 Migrace

Migrace obyvatelstva - jedna z nejstarších, nejvýraznějších a v podstatě všudypřítomných forem globalizačních procesů. Lidé se vždy dočasně nebo nastálo přemísťovali v rámci geografického prostoru na různě dlouhé vzdálenosti. Dle Matouška se pojem migrace rozumí: „Stěhování obyvatel z jednoho regionu (země, kontinentu) do jiného regionu (země, kontinentu), může tedy jít o jev vnitrostátní i mezinárodní“.¹³ Dle Janků je migrace v politice a v sociálních vědách označována buď jako migrace dobrovolná nebo jako migrace nucená, čímž je myšleno uprchlictví.¹⁴

Mezinárodní migrace se dále rozlišuje na emigraci (vystěhování ze země) a imigraci (přistěhování se do země). Mezinárodní migrace obyvatelstva ve smyslu masivního pohybu obyvatelstva na globální úrovni je často charakterizována jako pohyb z „chudého Jihu“ na „bohatý Sever“ a účastní se jí jak političtí, tak i ekonomičtí migranti. Je to ovlivněno hlavně tím, že „bohatý Sever“ má větší politickou stabilitu založenou

¹² BAUMAN, Zygmunt. *Globalizace*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1999. ISBN 80-204-0817-7, s. 76.

¹³ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0.

¹⁴ Srovnej: JANKŮ, Kateřina, MARADA Radim. *Život v pohybu*. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, 2006.

na demokratickém systému a vyšší životní úroveň na rozdíl od chudého Jihu. Kromě neschopnosti modernizace rozvojových zemí na imigraci ještě působí další „push“ faktory, např. demografické změny, ekologické katastrofy nebo touha poznávat nové země. Na straně druhé existují velmi přísná pravidla imigračních úřadů, ale také poptávka po levné pracovní síle. Dalším nezanedbatelným argumentem je nízká plodnost „bohatého Severu“ a potřeba imigrantů v Evropě.¹⁵

Rozhodování migrantů o změně svého pobytu podléhá také různým faktorům. Mezi tři nejdůležitější patří místo emigrace (mateřská země), místo imigrace (cílová země) a tranzitní země. Dalšími parametry jsou např. geografická poloha, socioekonomická situace, migrační historie a politika daných zemí. Dá se říci, že migrant není mnohdy „pánem situace“.¹⁶

Dle Dušana Drbohlava drtivou většinu mezinárodní migrace představují migranti, kteří ze své vlasti emigrovali z důvodů pracovních. Tyto migrační pohyby jsou zastoupeny v mnoha typech, jako je tradiční pravidelná migrace, ve smluvních pracovních pohybech, pohyby vysoce vzdělaných pracovníků, ale i v ilegálních pohybech. Lidé žádající o azyl (uprchlíci), jejichž motiv odchodu ze své země by neměl být spjat s ekonomickými podmínkami, se legálně i ilegálně také zapojují do pracovního procesu.¹⁷

V současném světě migrace je rozhodnutí pro migranty velice obtížným procesem. Migrace je většinou podmíněna vzájemnými faktory, které se vážou ke třem prostředím, a to k emigraci – odkud migranti odcházejí, k cílovému místu imigrace, tedy tam, kam nově přicházejí, a také k tranzitním zemím, přes něž pouze přecházejí, aby se dostali ke svému cílovému místu.¹⁸

V rámci různých vědních oborů existuje několik teorií, které byly vyvinuty nezávisle na sobě a vysvětlují určitou mezinárodní migraci podle doby, ve které vznikla, kterými migračními příčinami a proudy se zabývala a často také v kterém oboru vznikla. Existují

¹⁵ Srovnej: ABRAMUSZKINOVÁ, PAVLÍKOVÁ, Eva. *Scénář migrace*. In: Frič, P. a kol. *Česká soda v Evropské unii*. Scénáře strategického chování ČR v EU, Praha: CESES FSV UK, 2004.

¹⁶ Srovnej: DRBOHLAV, Dušan. *Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů)*. In: Šišková, T. (ed): *Menšiny a migranti v České republice. My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001, s. 17-30.

¹⁷ Srovnej: DRBOHLAV, Dušan. *Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů)*. In: Šišková, T. (ed): *Menšiny a migranti v České republice. My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001, s. 18.

¹⁸ Srovnej: DRBOHLAV, Dušan. *Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů)*. In: Šišková, T. (ed): *Menšiny a migranti v České republice. My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001, s. 19.

teorie, které mezinárodní migraci analyzují na makroúrovni a jiné na mikroúrovni. Tyto dvě teorie mezinárodní migrace se od sebe odlišují v tom, jakou příčinu považují za hlavní při vzniku mezinárodní migrace a jaké otázky jsou pro dané teorie podstatné. Na tyto otázky hledají vysvětlení. Jednotlivým teoriím migrace je převážně vytýkána jednostrannost, protože v dnešním světě je zapotřebí více hledisek a přístupů, které by nás vedly ke komplexnějšímu porozumění všech aspektů současných migračních trendů.¹⁹

Mikroteorie je soustředěná na jedince, na jeho racionální výdaje v určitém časovém horizontu s cílem maximalizovat svůj zisk. Mezi takové výdaje se započítávají materiální náklady na cestu, náklady na dobu, po kterou bude jedinec bez práce, úsilí vynaložené na učení se novému jazyku a kultuře.

Makroteorie v dnešní době zkoumá příčiny migrace z hlediska makroekonomických ukazatelů, mezi které patří rozdíly v příjmech mezi jednotlivými zeměmi, rozdíly v poptávce a nabídce pracovních síl a možností zaměstnání.

Existují ještě další teorie, např. teorie sítí nebo institucionální teorie.

Teorie sítí ve svém migračním procesu zdůrazňuje význam mezilidských vazeb, čímž jsou myšleny osobní vazby mezi migranty, bývalými imigranty a těmi, kteří zůstali ve své zemi původu. Jedná se především o vazby přátelské, příbuzenské a o vazby v rámci komunity. Sítě tedy pomáhají při usazování migrantů v cílové zemi a při vytváření komunit.

Institucionální teorie - zde jde také o sítě podporující migraci. U této teorie by se dalo mluvit o dvou skupinkách institucionálních subjektů. Do první skupiny se zařazují organizace či jednotlivci, kteří napomáhají nelegální migraci především za účelem zisku. Jde o tzv. smuggling and trafficking, převody přes hranice, falšování dokumentů apod. Migrantů z této první skupiny jsou často vystavováni okrádání, podvodům, vykořisťování a zneužívání. Do druhé skupiny institucionální teorie řadíme nevládní a mezinárodní organizace a zároveň také jedince, kteří migrantům poskytují hlavně právní rady a sociální služby.²⁰

¹⁹Srovnej: VOJTKOVÁ, Michaela. *Teorie mezinárodní migrace*. Socioweb [online].[cit. 2013-04-10]. Dostupné z: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=253&lst=1>

²⁰Tamtéž.

2 TRANSNACIONALISMUS

2.1 Transnacionalismus

Teoretický koncept transnacionalismu vznikl v osmdesátých letech minulého století. Vznikl v době, kdy se pozornost vědců začala soustřeďovat na tmu globalizace. Podle K. Gardnera a R. Grilla jsou kořeny transnacionalismu v antropologické teorii spjaté s konceptem transkontinentalismu.²¹

Jedním z badatelů, kdo explicitně použil pojem „transnacionalismus“ v sociální teorii, byl F. E. Wakeman, a to ve spojitosti s „na dálku propojenými sociálními jednotkami“. V devadesátých letech dvacátého století se objevují i související pojmy „translokalita“, „hybridita“.

Transnacionální výzkum od svých počátků je především spjatý se studiem migrace. Konkrétně se studiem vazeb imigrantů na země původu na různých úrovních. Dle P. Werbnera je transmigrant „*migrant who moves back and forth between the West and the Rest*“.²²

Později byl transnacionální výzkum využit v kombinaci s revitalizovaným konceptem diaspory. Poté byl přenesen i na studium deterritorializovaných skupinových identit a využit ke studiu etnografie každodenní praxe imigrantů²³.

Nynější transnacionální orientované výzkumy vykazují podobnou charakteristiku jako antropologická teorie obecně. O té Henrietta L. Moore napsala, že „antropologie již není jednolitá disciplína, ale spíše je mnohostí praxí vázaných na rozličné sociální kontexty“.²⁴

Pro své úvahy nakonec budu potřebovat rozlišit určité dimenze tohoto pojmu na základě identifikace známého teoretika transnacionalismu Stevena Vertovece. Ten identifikoval

²¹Srovnej: HENIG, David. *Transnacionalismus*. In: Al-Ali, N. *Gender relations, transnational ties and rituals among Bosnian refugees: Global Networks 2*: 2002, s. 249-262.

²² WERBNER, Pnina. *Theorising Complex Diasporas: Purity and Hybridity in the South Asian Public Sphere in Britain: Journal of Ethnic and Migration Studies 30*: 2004, s. 896. [online]. [cit. 2013-04-10] Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1369183042000245606>

²³ Srovnej: HENIG, David. *Transnacionalismus*. Antropovewebzin 2-3: Plzeň. AntropoWeb. 2007.

²⁴ HENIG, David. *Transnacionalismus*. In: Moore, H. *The Changing nature of anthropological knowledge: an introduction, in The Future of Anthropological Knowledge*. Edited by H. Moore. London: routledge. 1996, s. 1.

tyto základní teoretické proudy transnacionálního myšlení, které vnímají transnacionalismus jako:²⁵

- **sociální morfologii:** jedná se o druh sociálních formací překračujících hranice regionů, států, kontinentů;
- **typ vědomí:** život transmigrantů je životem „*tady i tam*“ a jako takový s sebou nese otázky o vlastní situovanosti. Je to „vědomí multi-lokality stimulující touhu spojit sebe s druhými, tady i s těmi, kteří sdílejí stejné cesty a kořeny“;
- **mód kulturní reprodukce:** jakým způsobem jsou reprodukovány v nových podmínkách každodenní praktiky, sociální instituce a kulturní interpretace? Podle řady badatelů dochází ke kulturní kreolizaci, hybriditě, které se manifestují například v „nových etnicitách“ typu British Pakistanis. Právě tyto hybridní identity začaly být studovány;
- **způsob přístupu ke kapitálu:** na jedné straně se může jednat o transnacionální korporace vyvázané z okovů národních států a proto na nich nezávislé. Tito tzv. globální hráči utvářejí novou mocenskou elitu, jejíž zájmy jsou globální, nikoli lokální či národní a kontrolují většinu světové ekonomiky. Na druhé straně je zde i mikropolitika transmigrantů, která ovšem ve svém souhrnu má dopady na globální ekonomiku také, jedná se o remittance. Tedy o transfer peněz do míst původu. Ve svém součtu se jedná o nezanedbatelné částky. Zároveň má zasílání těchto finančních prostředků dopad i na lokální rozvoj v daných místech;
- **místo politického angažování:** na jedné straně se může jednat o mezinárodní organizace působící mimo rámec národních států, jako je řada organizací věnujících se hlavně lidským právům, environmentálním tématům, ženským právům, otázkám míru, rozvojovým studiím. Na druhé straně se jedná o politické akce tzv. „etnických diaspor“;
- **rekonstrukce místa a lokality:** transnacionalismus formuje sociální pole protínající fyzický prostor „tady a tam“. Vazba transmigrantů pak vede k redefinici domova, kořenů apod.

Z těchto dimenzí budu pracovat hlavně s dimenzí *rekonstrukce místa a lokality*, a to z následujících důvodů: prostřednictvím transnacionálních sítí respondenti poukazují na vazbu domova, ovšem sociální pole protínající fyzický prostor pro transmigranty

²⁵ HENIG, David. *Transnacionalismus*. In: Vertovec, S. *Conceiving and Researching Transnationalism: Ethnic and Racial Studies* 22. 1999, s. 447-462.

znamená domov „tady i tam“. Zapojení této dimenze bylo u respondentů významné, zatímco dimenze *místo politického angažování* je minimální.

2.2 Transnacionální antropologie

Transnacionální antropologie studuje formy vazeb, které má migrant na svou zemi původu a ptá se, které z daných vazeb jsou pro migranta v každodenním životě důležité. Také studuje, jak tyto transnacionální vazby ovlivňují imaginaci, jednání a každodenní život aktérů žijících na všech koncích transnacionální vazby. Také v mém výzkumu zaznělo od respondentů, jak je pro ně důležitá vazba na zemi původu.

Transmigranti nežijí v komunitaristickém vakuu, jak bylo a stále je studováno, nýbrž v heterogenním sociálním prostředí. To ostatně dokládají slova Katharine Charlsley o jejím výzkumu transnacionálních sňatků na ose Bristol-Paňdžáb/Mirpur (Pakistán): „...moji informátoři používají termín *komunita*, nebo v urdštině *ham log/apne log/hamare log* (*my lidé/něčí vlastní lidé/naši lidé*), což má řadu významů v odlišných kontextech. Někdy hovořili o Pákistáncích jako o celku, někdy pouze o jednom konkrétním regionu, o komunitě v Bristolu nebo pouze o čtvrtích v Eastonu nebo Totterdownu. Zároveň zde byly pan-asijské dobrovolnické organizace, což byla příležitost, při které se mohou Pákistánci, Bangladéšané, Somálci, konvertité a další potkávat jako muslimové, a dále nespočetné další multi-etnické aliance a interakce mezi lidmi z Bristolu.“²⁶ Transmigranti se angažují v mnoha odlišných sociálních světech a sítích současně, které jdou napříč hranicemi států a kultur. Transnacionálně-anropologický výzkum znamená vytvářet výzkum na obou, respektive na všech koncích sociální vazby. Dosavadní výzkumná praxe tuto provázanost často opomíjela. Stávající migrační teorie automaticky počítaly s tím, že příchodem do nové země ztratí migrant vazby na zemi původu. Toto již často neplatí. Dle konstatování Arjun Appadurai, nová globální kulturní ekonomie nemůže být chápána v existujících termínech a modelech centrum-periferie, ani redukována na jednoduché modely migrační teorie tzv. push-pull faktorů, či volby mezi nabídkou-poptávkou. Nic z toho podle Appaduraie v současném desorganizovaném kapitalismu neplatí. Proto hovoří o globálních kulturních tocích, resp. krajinách, jako o vhodnějším nástroji konceptualizace státu quo na poli studia pohybu lidí, slov a myšlenek. Konkrétně Appadurai rozlišuje mezi

²⁶ Srovnej: HENIG, David. *Transnacionalismus*. In: Charlsley, K. *Unhappy Husbands: Masculinity and Migration in Transnational Pakistani Marriages*.: Journal of the Royal Anthropological Institute 11, 2005, s. 87.

toky etnickými, technologickými, finančními, ideačními a mediačními.²⁷ Jedná se o základní stavební kameny toho, co nazývá představovanými světy.

Mohly bychom se zeptat, nakolik se pozměnila pouze epistemologie sociálních věd a nakolik svět, který je studován. Transmigrace nemusí být ve skutečnosti vůbec nová. Jak konstatují Katy Gardner a Ralph Grillo²⁸, Sikhové jsou transnacionální po více než 100 let, avšak dnes dosáhla intenzita jejich vztahů globálního rozsahu a tím zcela odlišné kvalitativní úrovně. Politici západoevropských států a s nimi i sociální vědci neočekávali, že imigranti budou vytvářet a udržovat transnacionální vazby a signifikantní představované světy.

Základní výzkumnou jednotkou antropologicky orientovaného výzkumu jsou malé sociální jednotky, které mohou být relativně malé co do svého počtu, např. transnacionální rodiny a širší příbuzenské skupiny. Svým významem však tyto jednotky hrají klíčovou úlohu v každodenním životě transmigrantů. Takové jednotky jsou tzv. lokální a konkrétní. Prvotní studie, které zohlednily rodiny a domácnosti jako základní jednotky analýzy, se soustřeďovaly hlavně na ekonomické aktivity těchto jednotek – především na remittance, přičemž mikro-politika signifikantní sociokulturní sféry byla přehlížena. Praxe spjatá s touto sférou byla vědci dlouho dokonce ignorována. Příklad, jaká je významnost transnacionální dimenze na mikro-úrovni, ukázala přesvědčivě Rubba Salih, která studovala marocké ženy žijící v Itálii, které se periodicky vracely domů, do země původu, aby se účastnily místních rituálů, což Salih nazvala transnacionální dělbou rituálního prostoru. Tím chtěla vyjádřit, že „migranté operují v transnacionální dělbě rituálního prostoru, což zahrnuje distribuci symbolických a ekonomických zdrojů napříč zeměmi skrze praktiky, které konstatují Maroko a Itálii jako klíčové v kulturní a politické ekonomii života migrantů současně“.²⁹

Nadje Al-Ali představila poněkud rozsáhleji rituální praxi transmigrantů na rovině každodenního jednání. Studovala bosenské uprchlíky, kteří v důsledku války v bývalé Jugoslávii uprchli do západní Evropy, konkrétně do jižního Londýna, a jejich vazby na místa emigrace. Identifikovala řadu ritualizovaných aktů, které ji napomáhaly

²⁷ Srovnej: HENIG, David. *Transnacionalismus*. In: Appudurai, A. *Modernity at Large. Cultural Dimensions of Globalization*: Minneapolis: University of Minnesota Press, 1996, s. 33.

²⁸ Srovnej: HENIG, David. *Transnacionalismus*. In: Gardner K., and Grillo R. *Transnational households and ritual: An overview*. *Global Networks* 2, 2002, s. 181

²⁹ Srovnej: HENIG, David. *Transnacionalismus*. In: Salih, R. *Reformulating tradition and modernity: Moroccan migrant women and the transnational division of ritual space*: *Global Networks* 2, 2002, s. 219-231.

diferencovat mezi uprchlíky. Zároveň ale tyto způsoby jednání napomáhaly samotným uprchlíkům diferencovat mezi sebou navzájem a udržovaly tak náboženské a kulturní hranice, které byly platné v místě, odkud uprchli.

2.3 Transnacionální rodina

V oblasti rodin došlo k prvním snahám o konceptualizaci v pojmech souvisejících s transnacionalismem. Již v dobách evropského kolonialismu začalo na úrovni rodin docházet k formování proto-transnacionalismu. Jeden z důsledků kolonialismu byla disintegrace rodin v koloniálních dominiích. Po skončení druhé světové války, v procesu dekolonizace, začalo docházet k druhé vlně disintegrace rodin a k jejich rozštěpení na dálku. Dělo se to z důvodů migrací za prací (hlavně mužů) do bývalých koloniálních center v Evropě. Tyto rozštěpené rodiny byly v průběhu sedmdesátých let minulého století opět spojeny, avšak se stále silnými vazbami na rodiny v zemích původu. Zatím poslední vlnou je přelom minulého a tohoto století, kdy nestabilní politická situace v mnoha regionech světa vyvolala masivní pohyby uprchlíků, kteří i nadále přináleží v řadě ohledů k místům, odkud uprchli. Zapomíná se ovšem, že tím, kdo se pohybuje přes hranice, jsou jedinci a jejich rodiny, nikoli komunity, minority apod.

Rodina je v antropologii chápána jako elementární sociálně institucionalizovaná jednotka, která má výsadní legitimitu plodit potomky a zodpovídá za jejich výchovu.³⁰ Rodina je primárním socializačním prostorem nově narozených členů společnosti. S rodinou je pak neoddělitelně spjat pojem domácnost. Domácnost je „základní jednotka společnosti zapojená do produkce, reprodukce, spotřeby a socializace“.³¹

Transnacionální rodiny jsou rodiny ve zmíněném antropologickém smyslu, které sice žijí nějaký čas odděleně od sebe, avšak navzájem drží pospolu a vytvářejí něco jako pocit kolektivní péče a jednoty, napříč hranicemi národních států. Transnacionální rodina je základní jednotkou analýzy, skrze niž můžeme analyzovat transnacionální sítě a proces globalizace z pohledu konkrétních aktérů.

³⁰ Srovnej: PINE, Forge. *Encyclopedia of social and cultural anthropology*. Edited by A. Barnard and J. Spencer, London: Routledge, 1996. ISBN 0-415-28558-5, s. 223

³¹ HENIG, David. *Transnacionalismus*. In: Gardner K., and Grillo R. *Transnational households and ritual: An overview*. *Global Networks* 2, 2002, s.182.

2.4 Transnacionální sociální pole

Teorie transnacionální migrace se zaměřují především na podoby migrace vedoucí k vytvoření transnacionálních sociálních polí, které přistěhovalcům souběžně se zprostředkováním směny nejrůznějších objektů a zajištěním komunikace s příbuznými a přáteli žijícími v jejich původním a novém domově (nebo někde v třetí zemi), umožňují také transnacionální politickou a kulturní participaci. Transnacionální sociální pole, na rozdíl od transnacionálních sociálních sítí nejsou obvykle konstituována na základě zkušenosti sdílené příslušnosti jejich participantů. Sociální a kulturní pole formování identit vždy tvoří, kromě diskursivních praktik sebe-pojetí, také výroky a příběhy, jež o nás šíří Druzí. A tito klasifikující Druzí, podobně jako „vlastní“ pomůcky a návody umožňující sebe-interpretaci, se nenacházejí pouze v původním domově přistěhovalců, v soustavě jejich transnacionálních sociálních sítí, nýbrž v transnacionálním sociálním poli, které zahrnuje jejich původní, nový domov a někdy i další místa.³²

Teorie transnacionální migrace přispěly k reformulaci vlivu „prostředí významů“ na formování identity jednotlivců v následujícím smyslu: Zkušenosti získávané na různých místech prostřednictvím různých prostředí významů rozšiřují (obohacují) kulturní „repertoár“ – zásobu vědění a kompetencí – jednotlivců, a tím pádem také působí na sebe-pojetí a na prožívání příslušností těchto jednotlivců. Mnohdy se jedná o působení na sebe-pojetí individuí prostřednictvím proměny jejich představ o Druhých. Jelikož každá identita je vztahovým jevem, proměna vztahů k Druhým nenechává nedotčené ani jejich vlastní sebe-pojetí.

Prostředí významů v sobě zahrnují různé kulturní elementy, které tvoří referenční rámec, ve vztahu k němuž dostávají smysl zkušenosti získané v jím vymezeném sociálním poli a ve vztahu k němuž krystalizují různé modely sebe-pojetí a různé typy příslušností. Mají podobu příběhů, představ a obrazů svědčících o tom, co znamená být místním, čili příslušníkem daného prostředí. Mezi tyto příběhy, představy a obrazy však patří také ty, které zobrazují Druhé. Tedy to, co znamená být vyloučen z daného pole, nebo do něj nepatřit. Patří sem také příběhy a představy o vnitřních odlišnostech a hierarchiích,

³² Srovnej: SZALÓ, Csaba. *Transnacionální migrace. Proměny identit, hranic a vědění o nich*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. ISBN 978-80-7325-136-9, s. 105.

podobně jako o nespravedlnostech, právech a povinnostech jednotlivců či skupin daného prostředí.³³

2.5 Transnacionální sociální sítě

Koncept sociálních sítí se v antropologii objevil v sedmdesátých letech paralelně s obratem ke zkoumání městských kultur a modernizujících se společností. Transnacionální vazby a procesy jsou v teoriích transnacionální migrace běžně pojímány v podobě sociálních, ekonomických, příbuzenských a osobních sítí přistěhovalců a jejich rodin, které propojují své původní a nové domovy. Prostorové vzdálenosti jsou překlenovány a tmeleny jednak technologickými možnostmi, tj. rozvojem telekomunikačních technologií, zmasověním a dostupností letecké dopravy apod. Jak popsal Peter van den Veer: „Na konci dvacátého století byla společenství migrantů naprosto odlišná od těch z konce devatenáctého století, neboť telefony, internet, televize a letadla je přiblížily nejen k domovu, ale také ke členům těchto společenství, kteří žijí v jiných místech. Namísto formování jedné komunity migrantů, která se snaží zůstat ve spojení s domovem, migranti se stávají součástí diasporických sítí s multiplicitními uzly. Vniká globální produkce imaginace domova v médiích, jakými jsou televize a kino, které působí nejen na migranty, ale i na ty, kteří zůstali doma“.³⁴

Teorie sociálních sítí zdůrazňuje především význam mezilidských vazeb a pracuje tedy na úrovni individuálních strategií migrantů, které jsou považovány za aktivní a jednající subjekty. Většinou se jedná o neformální vztahy založené na rodinných či přátelských vazbách v rámci komunity. Sociální sítě, které spojují jak migranty, bývalé migranty a ty, kteří zůstávají doma ve své zemi původu, poskytují důležité zdroje informací, pomoc sociální i finanční a velmi často i podporu při řešení osobních problémů. Díky vazbám sociálních sítí je udržován neustálý migrační proces.

V případě sociálních sítí se interpretační strategie ve zkoumání transnacionální migrace setkává s rekonceptualizací klasického objektu zkoumání. Jak říká Csaba Szaló: „Nejsou to jednotlivci, kteří jsou sociálními vazbami zapojováni do migrační sítě, nýbrž domácnosti, rodiny, příbuzenské skupiny a skupiny založené na přátelství. Tím pádem nejsou přistěhovalci pojímáni jako racionálně kalkulující a neukotvení jednotlivci, nýbrž jako

³³ Srovnej: SZALÓ, Csaba. *Transnacionální migrace. Proměny identit, hranic a vědění o nich*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. ISBN 978-80-7325-136-9, s. 109.

³⁴ HENIG, David. *Transnacionalismus*. In: Veer, P. v.d. *Transnational Religion. Hindu and Muslim Movements: Global Networks 2*, 2002, s. 96.

aktéři zakotvení v sociálních sítích, které zprostředkovávají vztah mezi jednotlivcem a makro-strukturálními tlaky. V tomto smyslu jsou jednotlivci schopni mobilizovat zdroje, které jim umožní migraci a následně udržení se v novém domově, především pomocí svých sociálních sítí“.³⁵

³⁵ SZALÓ, Csaba. *Transnacionální migrace. Proměny identit, hranic a vědění o nich*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. ISBN 978-80-7325-136-9, s. 113-114.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 METODOLOGIE

V praktické části své bakalářské práce jsem se rozhodla zaměřit na význam transnacionálních sítí v životě migrantů na území České republiky. Zajímalo mě, zda jsou tyto sítě dostatečně migranty využívány, jestli migrantům pomáhají v životě v cizí zemi s odlišnou kulturou než jim vlastní. Je zde podrobena analýze devět uskutečněných rozhovorů. Ty jsou pro přehlednost rozčleněny do kapitol podle dílčích otázek, které jsem během rozhovorů pokládala. Jimi jsem se snažila odpovědět na dvě výzkumné otázky, které budou uvedeny níže v textu.

3.1 Výzkumné otázky

Hlavním cílem mého výzkumu, jak tomu bylo již naznačeno výše, je zjistit odpovědi na výzkumné otázky, které se zaměřují na spojitosti transnacionálních sítí a migrantů žijících v České republice. Již před začátkem samotného výzkumu, ale i během tvorby této bakalářské práce jsem se problémem transnacionálních sociálních sítí zabývala. Pouhým pozorováním, četbou článků, diskusemi; měla jsem řadu otázek, na které bych ráda znala odpovědi. Nakonec jsem se rozhodla, že se budu detailněji zabírat níže uvedenými výzkumnými otázkami a pokusím se na ně s pomocí mých respondentů najít odpovědi.

Jsou to tyto výzkumné otázky:

Jakou roli hrají transnacionální sociální sítě v životě migrantů?

Za jakých okolností se transnacionální sociální sítě utvářejí a aktivují?

3.2 Výzkumné metody

V praktické části mé bakalářské práce je použita metoda kvalitativního výzkumu. Je to z toho důvodu, že kvalitativní výzkum se zaměřuje na interpretaci sociální reality a odkrývá význam, jenž je prezentován sdělovanými informacemi. Kvalitativní výzkum umožňuje respektovat jedinečnost, neopakovatelnost, dynamiku, procesualnost a kontextuální podmíněnost některých jevů patřících do vnější i vnitřní reality života zkoumaného jednotlivce. Cílem kvalitativního výzkumu na rozdíl od kvantitativního je co

nejdokonaleji porozumět pozorované realitě. Jelikož v mém malém výzkumu disponuji relativně malým počtem respondentů, avšak o každém z nich mám na základě jejich odpovědí velké množství informací, které nejsou numerického charakteru (jak by tomu bylo v kvantitativním výzkumu), je kvalitativní výzkum zcela vyhovující.

Tato práce vychází z dat, které jsem získala terénním výzkumem, kde jsem respondentům pokládala předem připravené otázky, které mi měly pomoci k zodpovězení mých výzkumných otázek. Otázky jsem pokládala chronologicky od začátku pobytu respondenta v hostující zemi až k otázkám týkající se tématu transnacionální sítě. Jednalo se o tyto dílčí otázky:

- *Jaký byl důvod odchodu z rodné země?*
- *Proč jste si vybrali Českou republiku a kdo vám ji doporučil?*
- *Jaké byly vaše začátky v nové zemi?*
- *Měli jste problémy s úřady (ambasáda, cizinecká policie), pokud ano, jaké a jaké byly vaše pocity?*
- *Pomáhali vám transnacionální sítě v na začátku pobytu (např. s hledáním zaměstnání, psychicky nebo jinak)?*
- *Jaké jste používal/a na začátku vašeho pobytu transnacionální sítě?*
- *Pomohli vám se adaptovat čeští občané?*
- *Pokuste se srovnat používání transnacionálních sítí na začátku vašeho pobytu a nyní.*
- *Za jakých okolností se podle vás transnacionální sítě utvářejí a aktivují?*
- *Jste členem nějakého zahraničního spolku spojeného s vaší rodnou zemí?*

Měla jsem také připravené tzv. doplňující otázky, jako např. *Kdy se to stalo? Proč si to myslíte? Co vás k tomu vedlo?*, aby byly otázky a posléze i odpovědi co nejvíce pochopitelné pro budoucí zpracování a vyhodnocení. Jako výzkumný nástroj jsem použila polostrukturovaný řízený rozhovor, který je, dle mého názoru, nejvhodnějším nástrojem. Vzhledem k možné jazykové bariéře jsem si rozhovory nahrávala na diktafon a také si psala poznámky. Rozhovory jsem vedla sama na základě připravených otázek. Na konci každého rozhovoru jsem dala prostor respondentovi k vyjádření dalších možných záležitostí týkajících se tohoto tématu. Vždy po setkání s respondentem jsem si doma

rozhovor přebrala a napsala poznatky na papír, abych s nimi mohla dále pracovat. Během rozhovoru jsem použila i metodu pozorování.

Uvědomuji si také, že každý respondent je jedinečný a jeho odpovědi se nedají generalizovat na celou výzkumnou skupinu.

3.3 Vytvoření kategorií

Vzhledem k tomu, že v odpovědích respondentů jsem nacházela stejná data, rozhodla jsem se pro přehlednost tato data rozdělit do kategorií.

První kategorie se týká důvodů, proč osoba opustila svou zemi původu. Domnívám se, že je to stěžejní bod pro hledání odpovědí na výzkumné otázky. Vzhledem k využívání transnacionálních sociálních sítí záleží na tom, proč migrant opustil zemi. Dá se to poznat i u výpovědí každého z nich. Pro přehlednost jsem nejvíce se opakující důvody rozdělila do čtyř podkategorií. Jednalo se o důvody pracovní, sloučení rodiny, důvody politické a jiné důvody.

Druhá kategorie pojednává o používání transnacionálních sociálních sítí respondentů v začátcích pobytu v nové zemi. Jelikož každý respondent je zde rozdílně dlouhou dobu a také z různých důvodů, odpovědi jsou velmi rozdílné. Ale i tak se zde nacházejí data, která se opakují.

Třetí kategorie uvádí, jak v současné době respondenti používají transnacionální sítě. Opět záleží na tom, z jakého důvodu migrant opustil svou zemi původu.

Toto rozdělení mi pomohlo zmapovat důvody používání transnacionálních sociálních sítí a na základě nich jsem lépe mohla vyhodnotit výsledky výzkumu.

3.4 Výběr vzorku respondentů

Abych našla co nejvíce odpovědí na své výzkumné otázky, vybrala jsem si pro svůj výzkum osoby ve věkovém rozpětí 35 až 58 let žijící v Praze déle než 5 let. Tyto osoby jsou z různých zemí původu, jiné kultury. Dosáhly různých stupňů vzdělání, od středoškolského po vysokoškolský. Každý respondent pracuje v jiném oboru. Na respondenty jsem získala kontakt od známých. K mému potěšení (až na dva z nich) všichni souhlasili s rozhovorem. Důvod, který u respondentů převládal, proč se rozhodli pro Českou republiku, byl:

- kulturní dědictví ČR

- blízkost s jejich rodnou vlastí
- geografické umístění země v centru Evropy
- sloučení rodiny.

3.5 Charakteristiky respondentů

1) Rozhovor č. 1

Satumi, pochází z Japonska, 55 let, vysokoškolské vzdělání, v ČR žije 32 let

2) Rozhovor č. 2

Boris, pochází z Kavkazu, 44 let, výtvarný umělec, v ČR žije 20 let

3) Rozhovor č. 3

Nataša, pochází z okolí Černého moře, 42 let, výtvarná umělkyně, v ČR žije 20 let

4) Rozhovor č. 4

Johann, pochází z Nizozemí, 58 let, ekonom, vysokoškolské vzdělání, v ČR žije 15 let

5) Rozhovor č. 5

Marie, pochází z Nového Zélandu, 51 let, vysokoškolské vzdělání, v ČR žije 20 let

6) Rozhovor č. 6

Saša, pochází z Ruska, 47 let, vysokoškolské vzdělání, v ČR žije 25 let

7) Rozhovor č. 7

Steve, pochází z USA, 35 let, učitel, vysokoškolské vzdělání, v ČR žije 5 let

8) Rozhovor č. 8

Vlado, pochází ze Slovenské republiky, 41 let, středoškolské vzdělání, v ČR žije 15 let

9) Rozhovor č. 9

Štefan, pochází ze Slovenské republiky, 40 let, středoškolské vzdělání, v ČR žije 22 let

3.6 Rozhovory s respondenty

Všichni respondenti byli na začátku rozhovoru seznámeni s tématem mé bakalářské práce. Důležitým bodem bylo získat respondentův souhlas s rozhovorem; pokud by nesouhlasil, ujistila jsem ho, že to budu respektovat. Také jsem mu sdělila, že pokud nebude chtít na nějakou otázku odpovědět, samozřejmě nemusí. Nakonec jsem ho upozornila, že během

rozhovoru budu kromě zápisků také používat diktafon. Až na jednoho z nich všichni souhlasili.

3.7 Způsob vedení rozhovorů

Rozhovory jsem prováděla individuálně s každým respondentem o samotě v prostředí restaurace nebo jeho domácnosti, po předchozí domluvě. Rozhovory probíhaly ve dvou fázích. První fáze byla seznamovací, kdy šlo o navázání kontaktu, vzbuzení důvěry, abych získala co nejotevřenější odpovědi. Druhá fáze již probíhala dle mého připraveného scénáře. Odpovědi jsem si nahrávala na diktafon a současně zapisovala na předem připravený papír.

4 PREZENTACE KVALITATIVNÍHO ZJIŠTĚNÍ

Jak již bylo výše uvedeno, hledala jsem odpovědi na své dvě výzkumné otázky. K tomu jsem použila metodu polostrukturovaného řízeného rozhovoru a metodu pozorování. Pomohla jsem si předem připravenými otázkami, které jsem pokládala svým respondentům.

4.1 Důvody pro opuštění vlasti

Důvodů, proč osoba opustí svou vlast, je hned několik. Mohou to být důvody ekonomické, pracovní, sloučení rodin, politické důvody anebo také touha poznat život v jiné zemi. Česká republika se stává stále více cílovou stanicí pro migranty nejen z výše uvedených důvodů, ale také proto, že je tzv. středem Evropy. Pro mnoho migrantů nabízí spoustu nových příležitostí, které ve své rodné zemi nemají. Otevírá pro ně nové možnosti, zejména po roce 1989, po revoluci. Na základě odpovědí z rozhovorů bych vybrala některé z nich.

Důvody pracovní

Migrace z pracovních důvodů může mít různé podoby a migranti předpokládají, že se po určité době vrátí do rodné země nebo je pracovní příležitost odvede do jiné země. Z mých respondentů se důvod pracovní týkal třech z nich.

Johann pracoval ve společnosti, která otvírala svou pobočku na území České republiky. Dostal nabídku v ní pracovat:

„V roce 1998 otvírala společnost, kde jsem pracoval, pobočku v ČR. Dostal jsem nabídku na vedoucí místo, tak jsem toho využil. Navíc moje manželka tady má příbuzné. Bylo tu ale těžko žít, lidé tady mi to místo záviděli, že mám velký plat, říkali, abych se vrátil do Nizozemí. Že jim zabírám místo v práci. Ted' pracuji už u jiné společnosti, také je zahraniční a už je to jiné. Češi dostávají místa manažerů, už mi nezávidí. Je to dobré.“

Steve pracoval v minulosti jako učitel v Kanadě. Jeho sen byl podívat se do Evropy a učit zde lidi angličtinu. Lákala ho střední Evropa. Nakonec, jak vypovídá, na doporučení svého kamaráda přiletěl do Prahy: *„Kamarád mi doporučil pracovat v ČR. Prý tady shání spousta učitel, lidi chtějí jak se to rekne rodilý mluvčí. Tak jsem tady. Ale každý rok muset mít nová víza, je to drahé.“* Po třech letech se vrátil do USA, ale po roce opět přicestoval

do ČR a zatím neuvažuje, že by odešel zpět. Spíše zápasí s myšlenkou procestovat Evropu. *“Když už jsem tady, chci se podívat i do jiných zemí v Evropě.”*

V České republice pracuje velké množství Slováků. Je to způsobeno krátkou vzdáleností, podobností jazyka a také podobností kultury. Je to dáno soužitím více než 70 let Čechů a Slováků v jedné republice. Pracovní příležitosti jsou zde větší než na Slovensku a práce je lépe placená. Z těchto důvodů, jak uvedl v rozhovoru, zde pobývá i Vlado:

„V roce 1997 sa mi naskytla príležitosť pracovať v Českej republike. Na Slovensku bolo málo práce, tak som to vzal. Som tu už 15 rokov, doma mám manželku a deti. Premýšľam o tom, že sa vrátím.“

Sloučení rodiny

Migrace z důvodu sloučení rodiny u mých respondentů se vyskytla ve třech případech. Ve všech případech se jednalo o respondenty, kteří přijeli do České republiky jako turisté a seznámili se zde se svým budoucím životním partnerem.

Velkou zálibou je pro Satumi vážná hudba, v Japonsku ji studovala a během studia doslala příležitost podívat se do Evropy. Vybrala si Prahu, a jak sama vypovídá, stala se jí osudnou:

„Do České republiky jsem přijela na stáž. Chodila jsem na konzervatoř a dostala nabídku vycestovat do třech měst v Evropě. Já si vybrala Prahu, byla v uvozovkách, jako problémové město, to mě lákalo. A nejen to. Zajímám se o hudbu a chtěla jsem poznat zemi, kde žil Leoš Janáček nebo Bedřich Smetana. Se spolužačkou jsme si koupily lístky na koncert, ale měly jsme problém. Lístky byly až na 17. ledna a to už jsme odjížděly. Nevšimly jsme si toho data. Naštěstí před divadlem byl takový milý mladík, kterému se podařilo lístky vyměnit. Nakonec jsme viděli krásný koncert a já jsem se seznámila s mým manželem. On se totiž od nás nehnul ani na krok, jak se tady říká. Dal mi svoji adresu, já jsem mu ale svoji nedala, a když jsem byla v Japonsku, tak jsem mu poslala pohled a tak jsme si začali dopisovat. On nemohl se odstěhovat do Japonska z politických důvodů, jeho tatínek byl bývalý politický vězeň, tak jsem se odstěhovala po 6 letech dopisování do České republiky já.“

Dle výpovědi Štefana se jednalo o krátký výlet do Prahy, kde se seznámil se svojí budoucí partnerkou:

„S partou jsme jeli do Prahy na výlet. Večer jsme byli na diskotéce, kde se mi líbila jedna dívka. Seznámil jsem se s ní, dali jsme si adresy a telefon. Po dlouhém dopisování, telefonování a vzájemných návštěvách jsme se rozhodli, že se vezmeme. Dohodli jsme se, že budeme bydlet v Praze. No a už jsem tady 22 let.“

Bylo to ještě v době Československa, ale po rozdělení republiky se Štefan stal cizincem. V té době spousta Slováků žádalo v ČR o občanství. To samé se dělo i na Slovensku.

V tehdejším Sovětském svazu mohli muži vykonávat základní vojenskou službu i v ČSSR. Jak ve své výpovědi uvedl Saša, jemu tato vojenská služba změnila život:

„Dostal jsem nabídku, že bych po vysoké škole mohl základní vojenskou službu absolvovat v Československu. Rozmýšlel jsem se a nakonec jel. Přes jednoho kamaráda jsem se seznámil s mojí budoucí manželkou. Vztah vydržel celou moji vojenskou službu, našel jsem si v Praze práci a oženil se.“

Důvody politické

S těmito důvody jsem se u respondentů setkala dvakrát. Jednalo se o pár, který hledal azyl na západ od své rodné země. Ve výpovědích Nataši a Borise je zřejmé, že tyto důvody ovlivňují psychiku člověka a jeho důstojnost a vypovídají o odvaze odejít a zanechat doma svoje nejbližší:

„Země si vybrala nás, protože jsme jeli do Německa k našim kamarádům a náhodně jsme se zastavili v Praze a rozhodli jsme se podívat jako malíři na architekturu a co je Praha vůbec za město. Praha nás učarovala, tak jsme se rozhodli po třech letech přijet.... My jsme se rozhodli odjet do zahraničí, protože nám tam nevyhovovalo prostředí, protože u nás byla válka. Mohli jsme žít v Rusku, ale nám to nevyhovovalo to prostředí z hlediska kultury, mentality..... měla jsem vždycky blíž k Evropě.... Nemohla jsem pochopit ty jejich vztahy mezi mužem a ženou. Jako, vnímají ženy, jako dobytka, že prostě rozum patří mužům...“ (Nataša)

„Šel jsem se svoji ženou. U nás byla válka. Neměli jsme to jednoduché. Jsme malíři a u nás to nešlo. V České republice jsme se dostali do uprchlického tábora. Měli jsme hodně problémů...“ (Boris)

Jiné důvody

Jak jsem výše uvedla, existuje mnoho důvodů pro opuštění vlasti. Moje poslední respondentka, Marie, je jedna z nich. I když se narodila v České republice, krátce po jejím narození její rodiče emigrovali na Nový Zéland. Marie se po více než třiceti letech vrátila do své rodné země:

„Moji rodiče se rozhodli žít na Novém Zélandu. Vyrůstala jsem tam do své plnoletosti. Potom jsem cestovala po světě. Když jsem se dostala do Evropy, tak jsem si řekla, že bych mohla navštívit moji rodnou zemi. Měla jsem tady příbuzné. Zalíbilo se mi tady. Rodiče mám ale stále na Novém Zélandě.“

Pokud mohu hodnotit důvody migrantů pro opuštění vlasti, je jich mnoho. Ať jsou to pracovní, rodinné, politické nebo jiné. Je jedno, jestli jde o jednoho člena nebo celé rodiny. Někteří respondenti ukázali, že je strašně těžké se jenom dostat do České republiky, ztěžují jim to úřady, jako je např. cizinecká policie. Jiní respondenti měli a stále mají problémy s vízy. Jak překonávají tyto překážky a zdali jim pomohly transnacionální sítě, bude tématem další kapitoly.

4.2 Transnacionální sociální síť jako součást procesu adaptace a integrace

U migrantů, kteří se rozhodnou zůstat v cizí zemi, je proces adaptace a integrace velmi složitý. Adaptace na nové podmínky v majoritní společnosti má mnoho podob a je podmíněna mnoha faktory. Je samozřejmě ovlivněna jednak samotnými migranty, ale též imigrační politikou země³⁶ a přístupem její majoritní populace k imigrantům. Obecně je imigrace do nového prostředí považována za velmi závažný akt, hluboce zasahující do života člověka. „Stres z migrace“ je mnohdy přirovnáván k situacím, jimž musí člověk čelit např. v případě úmrtí blízkého člena rodiny, rozvodu. Migranti tak často prožívají jedno z nejtěžších životních období. Často jsou v zemi bez finančních prostředků, bez jazykových znalostí, bez kontaktů s přáteli. Tuto problematiku budu prezentovat pomocí útržků z rozhovorů i v praktické části a vložím zde i otázku pomoci prostřednictvím transnacionálních sociálních sítí.

³⁶ Imigrační politika v České republice je dána zákony ČR i EU, především pak zákonem o pobytu cizinců (Zákon č. 326/1999 Sb.) a zákonem o zaměstnanosti (Zákon č. 435/2004 Sb.). Gestorem za problematiku mezinárodní migrace a mezinárodní ochrany v České republice, a to jak na úrovni legislativní, analytické i realizační je Ministerstvo vnitra ČR. V rámci ministerstva za tuto oblast zodpovídá odbor azylové a migrační politiky a rozsáhlé kompetence jsou samozřejmě svěřeny Policii České republiky. Odbor azylové a migrační politiky se specializuje na problematiku v oblasti mezinárodní ochrany, uprchlictví, vstupu a pobytu cizinců, koncepce integrace cizinců, státního integračního programu a schengenské spolupráce v rámci zemí Schengenského prostoru.

Na výpovědi Satumi je vidět, že se do České republiky přistěhovala za totalitního režimu. Její pobyt byl od začátku doprovázen mnoha úskalími, problémy s tehdejšími úřady:

„...neuměla jsem česky, domlouvali jsme se anglicky. Neuvědomovala jsem si, že to bude těžké. Můj tatínek měl demokratické smýšlení, v Japonsku byl mír..., ze začátku jsem tady byla jako turista, na jeden den jsem musela mít 30 marek, jinak by mě vyhostili.....s manželem jsme se vzali, ale já čekala na povolení k pobytu a musela jsem mít pořád peníze na kontě....neuměla jsem česky, musela jsem pracovat..., chodila jsem uklízet..., můj tatínek mi hodně pomohl. Posílal mi peníze do Vídně, že jo, jezdila jsem do Vídně na ambasádu, kam mě dali povolení k pobytu.“

Ze Sašových výpovědí je cítit, že od začátku pobytu v ČR až do současné doby se nic nezměnilo:

„Ano a je to pořád.... Nepříjemné je a nesprávné, kdy o osudu člověka rozhoduje úředník nebo policista, a zákon nestanoví jednoznačně, kdo může dostat vízum a kdo ne. Úředníci zřejmě nemusí odůvodňovat zamítavé rozhodnutí, neexistuje nezávislý úřad, který by napravoval nesprávnosti v rozhodnutí úředníků. Podle všeho existuje nařízený vnitřními směrnici policie nebo vlády rasismus a rozdělení cizinců podle státní příslušnosti. Je potřeba docílit toho, aby orgány se řídily mezistátními dohodami a stanoveným právem a neoznačovaly neprávem poctivé slušné lidi za zločince a nezakazovaly jim bez podání vysvětlení pobyt. Což se běžně děje. Jsou to praktiky spíš totalitních režimů KGB a STB.... Dříve mi pomáhalo ke zvládnutí situací telefonování s rodinou a dopisy.“

Nataša a Boris, kteří žádali o politický azyl, měli velký problém s úřady, měli ale problémy se svojí domovskou zemí, s rodinou si dopisovali přes třetí zemi: *„...ten systém, který přijímá lidi tady v České republice, ten systém je prostě směšný, bylo to v roce 1992, tam jsme přijeli, na cizineckou policii a vyhodili nás, že nejsme politický, ale spíš kulturní a to jim vadilo a my jsme se ocitli na ulici bez papírů bez ničeho... a tak jsme se seznámili s PEN klubem³⁷ a oni nás přijali jak pod svoji střechu, tak nás zastali a pomohli nám, abychom nezůstali bez prostředků...Ten klub se k nám zachoval dobře, já bych řekla, že ten úřad přijímal i cikánům, který přijeli sbírat borůvky a i lidi, kteří sem přijeli pracovat a bylo to vidět...Potom jsme se již seznámili i s jinými lidmi, s ruským spolkem, který*

³⁷ České centrum Mezinárodního PEN klubu je součástí samostatných světových společenství PEN s ústředím v Londýně. Počet národních center se každoročně mění, nyní jich je 145 ve 104 zemích celého světa. Sdružují kolem dvaceti tisíc tvůrců - lidí, kteří obrazně řečeno vládnou perem (PEN - Playwrights, Poets, Essayists, Novelists). Cílem jejich snažení je zejména - podle Mezinárodní Charty - svoboda vyjadřování, svoboda slova a svobodný život člověka.

navštěvujeme různě do roka...S rodinou jsme si dopisovali přes Polsko, nešlo to, kdybychom se vrátili, zavřeli by nás...“ (Nataša)

„Jak řekla manželka, bylo to těžké. Nemohli jsme psát domů, moji rodiče byli politicky perzekuováni, dopisovali jsme si přes Polsko...“ (Boris)

Na velké problémy také ve své výpovědi poukazuje Štefan:

„To období bylo těžké. Bylo to po rozdělení Československé republiky. Já, protože jsem se zde oženil, jsem mohl získat občanství dříve, byla to výjimka ze zákona. I přes to všechno jsem díky byrokracii na českých a slovenských úřadech čekal na občanství dva roky. Telefonoval jsem s rodinou, ta mi hodně pomohla, chodila za mě na slovenské úřady, abych tam nemusel být každou chvíli sám.“

Na drahé získání víza a velkou byrokracii poukazuje ve své výpovědi Steve:

„Jel jsem za práce. Problémy mám s víza, každý rok ho musím mít znova. Je to velmi těžko a drahé. Je nutno moc dokument. S rodinou komunikuji přes internet, telefon, SMS.“

Nizozemec Johann měl jiné problémy, problémy s Čechy. K překonání problémů mu sloužil telefon a relativní blízkost domoviny:

„S úřady jsem problém neměl, pracoval jsem v nizozemské společnosti. Jak jsem již říkal, problém byl v místních lidech. Zaviděli mi moje místo. Na začátku jsem používal telefon, létal jsem často domů... taky jsem tady měl dost svých kamarádů v práci, myslím tím, z Nizozemí...“

Vlado žádné problémy neměl. Je to pravděpodobně tím, že pracuje pro slovenskou společnost a jazyková bariéra není velká:

„Já som tu nemal problém. Pracujem pre domovskou spoločnosť. Komunikoval som s rodinou telefonicky, často som išiel domov, je to blízko...“

Z odpovědí vyplývá, že transnacionální sítě v počátku pobytu respondentů z větší části pomohly k překlenutí prvotních chvil v cizí zemi. Byla to psychická podpora, materiální, hrála zde, u některých respondentů, blízkost domova, možnost vycestovat.

Také jsem se dozvěděla, že se dva z mých respondentů v začátcích stýkali s domovskými spolky. To, dle mého vypořádání, v tomto období člověka hraje významnou psychickou roli. Cizinci se mohou odreagovat, mluvit svým rodným jazykem, pohybovat se ve své

kultuře a mentalitě. Jaké transnacionální sítě používají respondenti v současné době, zda jim pomáhají nebo naopak je již tolik nepotřebují, bych se ráda zabývala v další kapitole.

4.3 Transnacionální sítě v životě migrantů v současnosti

Transnacionální sítě, jak jsem již uvedla v teoretické části mé práce, jsou v teoriích transnacionální migrace běžně pojímány v podobě sociálních, ekonomických, příbuzenských a osobních sítí přistěhovalců a jejich rodin, které propojují své původní a nové domovy. Prostorové vzdálenosti jsou překlenovány a tmeleny jednak technologickými možnostmi, tj. rozvojem telekomunikačních technologií, zmasověním a dostupností letecké dopravy. Z odpovědí mých respondentů by mohlo být zřejmé, jestli výše uvedené je dle nich pravdivé či nikoli.

Satumi žije v České republice přes třicet let. Má jednoho syna, který dle její výpovědi více využívá možnosti transnacionálních sítí. I pro ni je dnešní doba přívětivější:

„V dnešní době je to lepší. Už tady není komunismus a můžu se vidat s mojí rodinou v Japonsku. I když je Japonsko daleko, je daleko lepší dostat se tam. Ted' můj syn, on se narodil tady v roce 1983, může jezdit za babičkou do Japonska. Jezdí tam víc než já. Taky má velké množství kamarádů jako cizinců jo a jsou pořád na SKYPU, facebooku a jiných sociálních sítích. On tyto vymoženosti využívá daleko víc než já... Ted' pracuji v jedné japonské společnosti, která tady má svoji branch, získala jsem to místo, že mi pomohli moji japonští kamarádi. Navštěvuji taky kulturní večery s japonskými přáteli, dřív to nešlo, bylo to drahé, neměli jsme peníze.“

Pro Johanna se vzhledem k jeho relativně krátkému pobytu pohled na transnacionální sítě moc nezměnil. Zmiňuje do budoucna větší zpoplatnění sociálních sítí:

„jo...je to důležité mít kontakt s rodinou, co mám v doma. Popovídat si v mateřském jazyce...Zatím je internet levný, ale myslím si, že to bude v budoucnu drahé, už ted' jsou některé blogy zpoplatněné. Lidé chtějí vydělat...Ambasáda, ta organizuje aktivity, rád tam někdy zajdu...Poslouchám zprávy z Nizozemí, vím, co se doma děje...“

Respondentka Nataša uvádí, že pro ni jsou transnacionální sociální sítě dobrým pojítkem s ruský hovořícími lidmi. Její malé dcerky využívají ruský televizní kanál pro zdokonalování se v ruském jazyce:

„Transnacionální sítě jsou dobré pro pocit komunikace ruským jazykem s lidmi. Díváme se na ruskou televizi, kvůli dcerám. Nám pomohla zase v začátku, když jsme se učili jazyk, ale

stejně než jsem pochopila, jak vy slova polykáte, např. jsem nemohla pochopit to vaše žejó, hledala jsem ho ve slovníku a nic nenašla, až jste mi vysvětlili, že jsou to dvě slova, nevím, vy máte tendenci spojovat slova a zpívat...“

Boris zase vidí přínos transnacionálních sítí v souvislosti s hledáním zaměstnání:

„Jsou důležité. Já přes ně hledám práci. Je to lepší...“

Totéž ve svém rozhovoru uvedl i Saša. Ten navíc transnacionální síť používá ke komunikaci s dcerou, která studuje ve Španělsku:

„Spojení s domovem je velmi důležité...s Ruskem mluvím po telefonu, jsem na internetu. Síť hraje velkou roli. Sháním přes ně práci, mám známé, se kterými pracuji na internetu. Dcera je teď na studiu ve Španělsku a přes SKYPE s ní komunikujeme skoro denně. Jsme její psychická podpora, i když ona to nechce slyšet. Když jí dojdou peníze, napíše SMS a během chvíle jí je přes internetové bankovníctví pošleme a má je hned. Dřív to bylo složitější a hlavně trvalo to dlouho...“

Jak uvedl Saša, transnacionální síť jsou dobré i pro finanční pomoc dceří. Internetové bankovníctví si pochvaluje i Vlado:

„Mám doma rodinu, manželku a dve malé děti. Je skvělé je slyšet po telefonu, vidět na SKYPU. I když som preč, tak som s nimi aspoň virtuálně. Vidím, ako rostou, pochválím je, pozlobím, aspoň taká virtuálna výchova. Není to ono, ale už si nedovediem predstavit, že by som je neviděl. Taky používám elektronické bankovníctví, mám ho v mobilu, no a manželka má peniaze hned. Je to pohodlnější, než ji je posílat poštou...a taky lacnější.“

Ve výpovědi Štefana je na prvním místě SKYPE. Může tak vidět své rodiče a popovídat si společně se sourozenci, kteří žijí každý v jiné zemi:

„Komunikuji s rodiči telefonicky, dopisy si už neposíláme, snad jen pohledy na svátky. Sourozenci jsou každý v jiné zemi, tak používáme SKYPE a můžeme si všichni společně popovídat, jako kdybychom byly spolu. Je to fajn, před dvaceti lety jsme telefonovali jednou za čas, abychom tolik neprovolali, teď jsou různé zvýhodněné tarify. Když se chceme slyšet, tak můžeme hned. Vím, co se doma děje, maminka mi poví různé novinky...“

U Marie jsou transnacionální síť velkou podporou pro komunikaci se starými rodiči:

„Když potřebuji slyšet rodiče, stačí jim zatelefonovat. Internet používám mezi přáteli, mám jich hodně ještě z mládí na Novém Zélandě. Někteří jsou již v jiných státech, tak používáme SKYPE. Jsem na facebooku, komunikuji přes něj i s lidmi z Nového Zélandu. Ten pokrok je

znát a pomáhá to lidem, že nejsou v cizí zemi sami...jsou aspoň přes počítač, mobil a různá jiná elektronická zařízení pořád s nimi. Mám už staré rodiče, tak se snažím za nimi častěji jezdit, i když je to daleko. Pomáhám jim finančně. Přes internetové bankovníctví jim posílám peníze...když je potřeba, třeba v nemoci, komunikuji s nimi i s doktory a vím hned, na čem jsem...Před dvaceti lety to bylo složitější.“

Z odpovědí vyplývá, že transnacionální sociální sítě jsou velkou podporou pro mé respondenty. Ať už se to týká komunikace mezi sebou, psychické podpory rodiny, finančního zabezpečení domovské rodiny. Pro aktuální zprávy ze svého domova využívají televizi, rozhlas. Tyto prostředky, dle některých respondentů, jsou používány i jako učební pomůcka pro jejich děti k vyučování rodného jazyka.

4.4 Vyhodnocení zjištěných poznatků

Na začátku jsem si dala za cíl najít odpovědi na výzkumné otázky, které se zaměřují na spojitosti transnacionálních sítí a migrantů žijících v Praze. Pro pochopení problematiky týkající se transnacionálních sítí jsem v úvodu rozhovoru použila dílčí otázky na téma opuštění domovské země. Na základě uskutečněných rozhovorů jsem získala řadu odpovědí, které mi pomohly zodpovědět mé dvě výzkumné otázky. Jelikož výběr vzorku respondentů byl ve velkém věkovém rozpětí, předpokládala jsem, že i odpovědi budou různé.

Na základě níže uvedeného rozboru mohu odpovědět na výzkumné otázky:

„Jakou roli hrají transnacionální sociální sítě v životě migrantů?“

Transnacionální sociální sítě hrají v životě migrantů podstatnou úlohu. Jsou sounáležitostí jejich přeshraničního života. Díky nim migranti pomáhají překlenout tíživé životní situace v cizí zemi. Mohou se přeshraničně se stýkat s příbuznými v domovské zemi a i zemi třetí. Často využívají leteckých společností a setkávají se s rodinou nebo s přáteli v různých částech světa. V souvislosti s transnacionálními sociálními sítěmi se mohou migranti více cítit doma na dvou místech najednou, je pro ně důležité vědět, že jsou všichni v původní vlasti v pořádku.

V případě nemoci rodiny se mohou migranti dostat k rodině podstatně rychleji, než tomu bývalo.

Nemalou roli hraje internetové bankovníctví, kdy během chvilky je možné finančně pomoci rodině na druhé straně.

Pokud jde o telefon nebo internet – kde se konverzace odehrává většinou přes SKYPE – udržují migranti kontakt tak jednou do týdne. Vůbec nevadí, že nejsou s rodinou a kamarády v každodenním styku. V případě onemocnění rodiny v domovině mohou migranti na dálku hovořit s nemocným (popřípadě s lékařem), psychicky ho podpořit.

Velkou výhodu v transnacionálních sociálních sítích vidí respondenti v podobě hledání práce, získávání nových vztahů s lidmi žijícími v České republice.

Na druhou stranu nespolupracující úřady, jak to cítí někteří respondenti, by mohly být otázkou na zamyšlení, jak více pomoci transmigrantům.

„Za jakých okolností se transnacionální sociální sítě utvářejí a aktivují?“

Transnacionální sociální sítě se utvářejí a aktivují na základě výzkumu agentur, které si nasmlouvaly různé společnosti pro potřeby migrantů. Přizpůsobují se jejich vzrůstajícím nárokům. Tranzitní společnosti, finanční společnosti, telekomunikační společnosti nabízejí stále nové produkty pro pohodlnější život.

Migranti si na základě transnacionálních sítí udržují svoji kulturu a rodný jazyk. Pomocí různých vlasteneckých spolků v hostujících zemích se migranti mohou navštěvovat, spolky jim pomáhají s hledáním zaměstnání, poradí ohledně sociálního a zdravotního pojištění a v dalších věcech.

4.4.1 Validita

Použila jsem správné otázky pro zjištění adekvátních informací?

U první kategorie otázek týkajících se důvodů pro opuštění vlasti jsem odpovědi rozpracovala dle důvodů opuštění vlasti do čtyř podkategorií. Tato kategorie byla jak pro mě, tak i pro respondenty důležitá v tom, že navodila lepší atmosféru pro další otázky.

Druhá kategorie otázek týkajících se pomoci transnacionálních sociálních sítí při adaptaci a integraci migrantů byla obsáhlejší a byla způsobena nejen otázkami, ale i tím, že se respondenti ponořovali do vzpomínek a kolikrát se ve výpovědích objevily emoce. Ze zápisků jsem identifikovala opakující se jevy:

Transnacionální sociální sítě velmi pomáhaly respondentům při adaptaci.

Respondenti poukazovali na telefonování, dopisování se zbytkem rodiny, vnímali to jako pozitivní při prvních dnech a měsících v nové zemi.

Jako negativní věc respondenti opakovaně upozorňovali na nedostatečnou pomoc úřadů, cizineckou policii, byrokraci na úřadech.

Jen ve dvou případech respondenti neměli žádný velký problém s úřady. Jednalo se o respondenty, kteří byli v Praze pracovně a pocházeli ze zemí EU.

U třetí kategorie otázek byly odpovědi respondentů velice pozitivní. Vzhledem k novým technologiím se respondenti shodovali, že používají transnacionální síť často a nejen pro kontakt s rodinou v domovské zemi, ale používají je i pro shánění nových pracovních příležitostí, urgentních zasílání finančních prostředků. Vzhledem k lukrativním finančním nabídkám leteckých společností si respondenti mohou dovolit častěji cestovat a navštěvovat svoje příbuzné ve vzdálených zemích (např. Satumi, Marie). Co se týká užívání internetu a jeho stále nových a nových stránek, mají respondenti možnost se vidět a popovídat si s příbuznými ze svých obývacích pokojů (často byl uváděn SKYPE). V odpovědích zaznělo, že i jejich děti, to znamená nová generace, transnacionální síť používá. Díky transnacionální síti migranti udržují svoji kulturu a rodný jazyk. Dle respondentů se transnacionální síť utvářejí na základě zájmů skupiny lidí stejné národnosti za účelem nabídky a poptávky pracovních příležitostí, dále pak stmelují lidi stejného etnika, pořádají různé kulturní akce a v neposlední řadě mají velký vliv na tzv. dohled nad příbuznými v domovské zemi (pomoc ve stáří, v nemoci). Pro všechny respondenty jsou transnacionální síť velmi důležité.

4.4.2 Reliabilita

Jsou získané odpovědi spolehlivé, hodnověrné?

Jak vyplývá z odpovědí respondentů, jsou shodné nebo velmi podobné výpovědi především u třetí kategorie. U druhé kategorie jsem identifikovala opakující se jevy, které měly v podtextu pozitivní anebo negativní vliv. U první otázky byly nejčastější odpovědi čtyři důvody.

4.4.3 Triangulace

Byl posuzovaný soubor respondentů podroben jinému typu výzkum se stejným cílem?

Ne.

Prováděla jiná osoba shodný výzkum na daném souboru respondentů?

Ne.

Údaje ze získaných otázek však vypovídají o skutečnostech, že proběhly.

4.4.4 Indukce

Sběrem jednotlivých výpovědí jsem získala soubor pojmů, které jsem roztřídila a zobecnila do kategorií. V první kategorii byly vytvořeny čtyři podkategorie (důvody pracovní, důvody politické, důvody rodinné a jiné), v druhé kategorii byly vytvořeny dvě podkategorie pozitivní (telefonování, dopisy) a negativní (cizinecká policie, úřady). Třetí kategorie, týkající se používání transnacionálních sítí a jejich podob v současné době, byla nejvýznamnější (internet, telefon, doprava, elektronické bankovníctví, vlastenecké spolky).

4.4.5 Limity – subjektivismus

Každý osobní kontakt je ovlivněn vytvořeným vzájemným vztahem. Mohou, ovšem vzniknout chyby na základě vnímání druhého (halo efekt, pygmalion efekt apod.).

4.4.6 Limity – soubor respondentů

Ve skupině respondentů jsou zahrnuti muži i ženy. Ve všech případech se jedná o osoby ve věkovém rozmezí 35–58 let s délkou pobytu v Praze 5 a více let. Osoby v nižším věku jsou uvedeny ve výpovědích respondentů jako jejich děti, tedy nová generace. Jedná se o malý kvalitativní výzkum.

4.4.7 Přínos pro sociální pedagogiku

Transnacionální sítě jsou v teoriích transnacionální migrace běžně pojímány v podobě sociálních, ekonomických, příbuzenských a osobních sítí přistěhovalců a jejich rodin, které propojují své původní a nové domovy. Prostorové vzdálenosti jsou překlenovány jak technologickými možnostmi, tak i osobním setkáváním v různých spolecích.

Na základě výzkumu jsem došla k závěru, že transnacionální sociální sítě jsou na mnohem lepší úrovni, než tomu bylo ještě před nedávnem. Ve výpovědích jsem zaznamenala větší výskyt pozitivních reakcí na transnacionální sítě než negativních. To znamená, že se migrantům díky transnacionálním sociálním sítím žije v dnešní době lépe.

Ovšem zazněly i negativní ohlasy na adresu transnacionálních sítí. A to zejména na adresu imigračních institucí. Dle respondentů zde pracují málo sociálně vzdělaní lidé, odmítají v nesnázích pomoci migrantům. Problém vidí i v komunikaci mezi institucemi (např. mezi ministerstvem vnitra a velvyslanectvím), ve velké byrokracii a v nízké informační úrovni internetových stránek těchto institucí. V těchto místech vidím prostor pro změnu. Doporučila bych obsáhlejší odborná školení pro zaměstnance imigračních institucí. Dále bych zefektivnila proces vzájemného vyjednávání mezi úřady. Internetové stránky by se měly zkvalitnit a častěji inovovat, aby obsahovaly aktuální informace.

ZÁVĚR

Na konci dvacátého století se objevily nové trendy v mezinárodní migraci. V odborných kruzích se začalo diskutovat o tom, že se migranti neusazují v cílových zemích natrvalo, ale udržují neustále sociální i ekonomické vazby se svoji domovinou, aniž by v tom hrála roli geografická vzdálenost. Tehdy se zrodila idea transnacionální migrace, kdy migranti často nejsou spojeni s jedním státem, životem uvnitř, ale žijí s přesahem do obou států.

Teorie transnacionální migrace ukazují, že přistěhovalci a jejich potomci udržují přeshraniční vazby s původním domovem a snaží se zároveň o budování nového domova, respektive o začleňování se do sociálních institucí a sociálních sítí přijímající společnosti. Fenomény pojaté v teoriích transnacionální migrace – jako „nacionalismus na dálku“ nebo jako souběžná participace ve více národních imaginárních komunitách – svědčí o proměně symbolicky artikulované vazby národních identit k teritoriálně ohraničeným podobám domoviny.

Prostřednictvím transnacionálních sociálních sítí se migrantům tzv. zkracuje vzdálenost mezi různými zeměmi. Již nejsou pouze vykořeněnými subjekty, naopak jde o aktivně jednající lidi, kteří opakovaně překračují nejenom hranice států, ale také hranice kultur a společenstev.

Přeshraniční vazby se odehrávají v rovině ekonomické, sociální, kulturní nebo politické. Klasický ekonomický rys transnacionálního chování je pravidelné zasílání peněz.

Cílem této práce bylo zjistit, *jakou roli hrají transnacionální sociální sítě v životě migrantů a za jakých okolností se transnacionální sociální sítě utvářejí a aktivují*. Na výzkumném vzorku respondentů jsem zmapovala, jak migranti vnímají ve svém životě transnacionální sociální sítě, zda je využívají a jakou pro ně mají cenu. Zaměřila jsem se na jejich důvod pro opuštění vlasti, vnímání transnacionálních sítí v začátcích v nové zemi a v současné době.

Na základě vyhodnocení zjištěných poznatků z rozhovorů jsem došla k závěru, že transnacionální sociální sítě hrají roli v životě migrantů, jejich prostřednictvím udržují vztahy s rodinou, přáteli, shánějí si práci, udržují komunikaci v rodném jazyce. Je důležité podotknout, že transnacionální způsob života je ovlivněn mnoha faktory. Jedním z nich je vzdálenost mezi dvěma zeměmi. Blízké domovy umožňují daleko častěji používat dopravu než domovy ve větší vzdálenosti, a to zejména z finančních důvodů. Na druhou stranu jsem

zaznamenala také velké stížnosti na imigrační instituce v souvislosti s pomocí migrantům v novém domově. Zde vidím prostor pro sociální pedagogiku. Dle mého názoru by měla být menší byrokracie a na úřadech by měli pracovat vyškolení, pokud možno empatičtí lidé, kteří pomohou migrantům a neodradí je. Arogantní chování některých pracovníků, jak uvedli respondenti, je velkou ostudou pro Českou republiku.

Závěrem mohu říci, že se mi podařilo najít odpovědi na výzkumné otázky a také jsem našla náměty respondentů na zlepšení dosavadních služeb.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ABRAMUSZKINOVÁ, PAVLÍKOVÁ, Eva. *Scénář migrace*. In: Frič, P. a kol. *Česká soda v Evropské unii*. Scénáře strategického chování ČR v EU, Praha: CESES FSV UK, 2004.

BAKOŠOVÁ, Zlatica. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava: Stumul, 2005. ISBN 80-89236-00-6.

BAUER, Franz. *Tisíc let česko-německých vztahů*. Praha: PAN Evropa, 1995.

BAUMAN, Zygmunt. *Globalizace*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1999. ISBN 80-204-0817-7.

DRBOHLAV, Dušan. *Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů)*. In: Šišková, T. (ed): *Menšiny a migranti v České republice. My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001.

EHL, Martin. *Globalizace pro a proti*. 1. vyd. Praha: Academia, 2001. ISBN 80-200-0897-7.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Antropologie multikulturních společností*. 1. vyd. Praha: Triton, 2007.

Jandourek, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2007, ISBN 80-7367-269-3.

JANKŮ, Kateřina a MARADA, Radim. *Život v pohybu*. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, 2006.

JESENSKÁ, Milena. *Nad naše síly: Češi, Židé, Němci 1937-1939*. Olomouc: Votobia, 2007.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0.

PINE, Forge. *Encyclopedia of social and cultural anthropology*. Edited by A. Barnard and J. Spencer, London: Routledge, 1996. ISBN 0-415-28558-5

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.

STRAUSS, Anselm a CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 80-85834-60-X

SZALÓ, Csaba. *Transnacionální migrace. Proměny identit, hranic a vědění o nich*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. ISBN 978-80-7325-136-9.

ŠANDEROVÁ, Jadwiga, ed. *Sociální nerovnosti v kvalitativním výzkumu*. 1. vyd. Praha: ISS FSV UK, 2007. ISBN 978-80-254-0812-4.

HENIG, David. *Transnacionalismus*. Antropovewebzin 2-3: Plzeň. AntropoWeb.2007.

POLIS: *POLIS: Podpora sociálně-integračních politik a služeb* [online]. [cit. 2013-04-10]. Dostupné z: <http://epolis.cz/page.php?location=&menu=first&id=28&idNotion=7>

VOJTKOVÁ, Michaela. *Teorie mezinárodní migrace*. Socioweb [online]. [cit. 2013-04-10]. Dostupné z: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=253&lst=1>

SKARUPSKÁ, Helena. *Multikulturalismus* [online]. [cit. 2013-04-10]. Dostupné z: http://www.pedagog.ic.cz/skarupska_dok/soubory/Multikulturalismus.pdf

WERBNER, Pnina. *Theorising Complex Diasporas: Purity and Hybridity in the South Asian Public Sphere in Britain: Journal of Ethnic and Migration Studies* 30: 2004, s. 896. [online].[cit.2013-04-10]

Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1369183042000245606>